

In steen gebeiteld

Een onderzoek naar de persoonsgegevens op het Joods Monument Utrecht

Inleiding

Gedenken en vertellen

In de zomer van 1942 begonnen vanaf het Maliebaanstation de deportaties van Utrechtse Joden naar Westerbork en Auschwitz. Van de ruim 1600 Utrechtse Joden zou slechts een kwart de oorlog overleven. Om deze afschuwelijke episode uit de Utrechtse geschiedenis te gedenken en het verhaal door te vertellen aan volgende generaties, in de hoop dat zo iets nooit meer zal gebeuren, is op 29 oktober 2015 het Joods Monument Utrecht onthuld door burgemeester Jan van Zanen. Op het monument staan de namen vermeld van 1239 Utrechtse Joden die de oorlog niet overleefden. De meeste daarvan stierven op gruwelijke wijze in een van de vele vernietigingskampen van de nazi's.

Het monument is opgericht op initiatief van de Stichting Joods Monument Utrecht die in 2012 in het leven werd geroepen. Oud-gemeenteraadslid Wim Rietkerk (CU) was bereid om voorzitter te worden en een van zijn eerste acties was om te onderzoeken of er brede steun was voor dit initiatief binnen de Utrechtse politiek en samenleving. Dit bleek het geval en toenmalig burgemeester Aleid Wolfsen en andere prominente Utrechters waren bereid om in het Comité van Aanbeveling zitting te nemen. In de periode daarop werd er nagedacht over hoe het monument eruit zou moeten gaan zien en wat de beste locatie was. Uiteindelijk bleek een plek dichtbij het Maliebaanstation het meest passend. In april 2014 werd de vergunning verleend voor het plaatsen van een cortenstalen gedenkmuur met daarin de gegraveerde namen van alle overleden Utrechtse Joden, geflankeerd door een plateau van Jeruzalemsteen met zes zitstenen. Ook een bronzen *sjofar*, een ramshoorn als symbool voor hoop, van de Utrechtse kunstenaar Amiran Djanashvili, zou deel gaan uitmaken van het monument. Toen ontwerp en locatie bekend waren, kon er begonnen worden met de fondswerving. Naast particuliere fondsen zegde, mede op initiatief van de raad, ook het Utrechtse college een subsidiebedrag toe. Eind 2014 werd echter duidelijk dat het graveren van de cortenstalen platen veel te duur zou worden. Gelukkig bleek de aanbidding van het Israëliische bedrijf Jerusalem Garden Stone Works, dat al de Jeruzalemsteen met zitstenen zou leveren, om de namen in steen te graveren wel realistisch. En zo kon het monument uiteindelijk nog in oktober 2015 tijdens een bijzondere herdenkingsplechtigheid worden onthuld.

Kort na de onthulling van het Joods Monument Utrecht in 2015 doken er in de lokale pers meldingen op dat er onjuiste gegevens op stonden. Zo zouden er namen verkeerd geschreven zijn, klopten sommige geboorte- en sterfdata niet en waren er personen opgenomen die tijdens de oorlog niet in de vernietigingskampen maar in of om Utrecht gestorven waren. Ook stonden er enkele mensen op die de oorlog hadden overleefd en na 1945 naar het buitenland waren vertrokken. Gevreesd werd dat er nog meer onjuistheden op zouden staan. Burgemeester Jan van Zanen werd door amateurhistoricus Jim Terlingen in een open brief gevraagd om een onderzoek in te stellen naar de persoonsgegevens op het monument. Rond november 2016 besloot Van Zanen de handschoenen op te nemen en na enkele gesprekken met betrokken personen zijn in de zomermaanden van 2017 alle 1239 namen van het Joods Monument Utrecht tot in detail vergeleken met de database van het Holocaust Namenmonument Nederland en de Oorlogsgravenstichting. De verschillen die daarbij aan het licht zijn gekomen, zijn vergeleken met de gegevens op joodsmonument.nl. Vervolgens is er een gesprek geweest tussen

medewerkers van de gemeente Utrecht met enkele medewerkers van het Joods Historisch Museum in Amsterdam die nauw betrokken zijn bij de herdenkingswebsite Joodsmonument.nl.

Na het gesprek zijn alle onderzoeksgegevens verder bekeken en geanalyseerd. Ook is aan de leden van de Stichting Joods Monument Utrecht gevraagd hoe zij bij de samenstelling van de lijst te werk zijn gegaan en of er eventuele correcties en toevoegingen zijn uitgevoerd voordat ze in juni 2015 naar Israël zijn gestuurd om begraven te worden. Ook werd gevraagd waar deze eventuele aanpassingen op gebaseerd zijn geweest.

Eind november 2017 waren alle onderzoeksgegevens bekend en kon er een definitieve analyse worden gemaakt van de totstandkoming van de namenlijst op het Utrechtse monument en de mogelijke onjuistheden die erop staan. De uitkomst van het onderzoek zal in deze analyse aan de orde komen. Daarnaast zullen ook de volgende te nemen stappen worden besproken.

Hoe kwam de Utrechtse lijst tot stand

Een landelijk Digitaal Monument

De persoonsgegevens die gebruikt zijn voor het Joods Monument Utrecht hebben hun oorsprong in een lijst die in 2007 is samengesteld uit het *Digitaal Monument Joodse Gemeenschap in Nederland*. Dat was een overzicht van Joodse oorlogsslachtoffers dat in 2000 tot stand kwam op initiatief van emeritus-hoogleraar Ies Lipschits. In het *Digitaal Monument* ging het erom een overzicht te geven van de Joodse gemeenschap in Nederland van vóór en na de Tweede Wereldoorlog. Op de lijst, die werd opgesteld door het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis en grotendeels gebaseerd is op data van de Oorlogsgravenstichting, zijn niet alleen de Joden opgenomen die in de vernietigingskampen zijn vermoord, maar álle Nederlandse Joden die in de oorlogsjaren overleden.

De bij het *Digitaal Monument* behorende website is in maart 2006 overgedragen aan het Joods Historisch Museum, die de lijst sindsdien beheert en onderhoudt. In september 2010 werd in aanvulling op het *Digitaal Monument* nog de *Community Joods Monument* gelanceerd die twee jaar later officieel onderdeel werd van het Joods Historisch Museum. In 2016 werd een geheel nieuwe website gelanceerd als Joodsmonument.nl, waarop ook het toenmalig adres en zo mogelijk familierelaties van de Joodse oorlogsslachtoffers zijn toegevoegd. Daarnaast zijn er ook verhalen over de slachtoffers en mogelijke links op de website vermeld. En om bezoekers te laten participeren, kunnen zij gegevens, aanvullingen en verhalen op de website achterlaten.

Gezamenlijk up-to-date

Het verzamelen van de persoonsgegevens van de meer dan 100.000 Joodse oorlogsslachtoffers in Nederland was een enorme opgave. Zeker ook omdat er veel onbekend was over het lot van veel slachtoffers. In de loop der jaren zijn er talloze correcties en toevoegingen uitgevoerd op de in 2000 samengestelde lijst. Dat gebeurde echter ook bij slachtofferdatabases van andere instellingen, waaronder Herinneringscentrum Kamp Westerbork, met als gevolg dat er steeds meer verschillen ontstonden tussen de diverse databestanden van Joodse oorlogsslachtoffers. Om dat zoveel mogelijk tegen te gaan, hebben het Herinneringscentrum Kamp Westerbork en het Joods Historisch Museum in 2015 de handen ineen geslagen. In een samenwerkingsproject hebben beide instellingen in de afgelopen periode hun slachtofferdatabases met elkaar vergeleken. Daar waar verschillen werden geconstateerd, is op basis van primaire bronnen, zoals geboorte- en overlijdensaktes, onderzoek gedaan naar de juiste persoonsgegevens. Als de gegevens van een bepaald slachtoffer in beide databestanden zijn gelijkgetrokken, is dat op de Joodsmonument.nl te zien aan de vermelding Nationale Database Vervolgingslachtoffers (NDVS). En om ervoor te zorgen dat de gegevens voortaan gelijk blijven, worden deze NDVS-basisgegevens door het Joods Historisch Museum en het Herinneringscentrum Kamp Westerbork gezamenlijk beheerd.

De gegevens op Joodsmonument.nl zijn op dit moment dus het meest actueel, al stellen ook de huidige beheerders dat zij niet de illusie hebben dat zij op enig moment kunnen zeggen dat de database compleet is en dat alle persoonsgegevens kloppen. Toch zullen deze gegevens, vanwege die meest actuele status, gebruikt gaan worden voor de uiteindelijke versie van het nieuw te maken Holocaust

Namenmonument Nederland in Amsterdam dat is ontworpen door Daniel Libeskind en waar de ruim 102.000 namen op komen te staan van de Joodse, en in dit geval ook Roma en Sinti, oorlogsslachtoffers.

De Utrechtse lijst

De namenlijst die gebruikt is voor het Joods Monument Utrecht heeft zijn oorsprong in het hierboven beschreven *Digitaal Monument*. De basis wordt gevormd door een overzicht dat in 2007 door het Joods Historisch Museum is gestuurd naar mevrouw S.R. Hankes, voormalig voorzitter van de Joodse gemeenschap Utrecht. Zij wilde de data gebruiken voor het samenstellen van het Digitale Joods Monument Utrecht, waar zij op dat moment mee bezig was. Op de lijst stonden de namen van 1091 Utrechtse Joden die in 1941 woonachtig waren binnen de toenmalige gemeentegrenzen van Utrecht en die tijdens de oorlog om het leven kwamen. Later zijn aan deze lijst ook de 132 namen toegevoegd van de Joden die woonden in de wijken die met de grote gebiedsuitbreiding van 1954 bij de gemeente Utrecht zijn getrokken. Zodoende staan dus ook de namen van de Joden erop die tijdens de oorlog in Hoograven (toenmalige gemeente Jutphaas), Tuindorp (toenmalige gemeente Maartensdijk) en Zuilen (toenmalige gemeente Zuilen) woonden en de oorlog niet overleefden. De gemeentelijke uitbreiding van 2001 met Vleuten-De Meern is niet meegenomen in de lijst.

Controle

Tussen de oprichting van de Stichting Joods Monument Utrecht in 2012 en het opsturen van de namenlijst naar het graveerbedrijf in Israël in de zomer van 2015, hebben enkele leden van de stichting geprobeerd de Utrechtse lijst zo goed mogelijk te checken. Zo is er contact opgenomen met Yad Vashem, de officiële staatsinstelling van Israël voor het herdenken van de Joodse slachtoffers van de Holocaust. De door deze instelling toegestuurde lijst bleek echter niet goed bruikbaar. Daarnaast is er advies gevraagd aan de in Utrecht woonachtig zijnde rabbijn A.L. Heintz, maar die gaf aan niet te kunnen helpen. Ook is er contact gezocht met de heer D. Metz van het Joods Historisch Museum, die overigens ook soms mensen doorverwees naar de stichting in geval van vragen over het Utrechtse monument. Mevrouw Hankes, de initiatiefnemer dus van de Utrechtse lijst, stond de stichting met raad en daad bij. Uiteindelijk zijn er tientallen veranderingen doorgevoerd, waaronder het toevoegen van de namen van de kinderen die zijn weggevoerd uit het Centraal Israëlitisch Weeshuis aan de Nieuwegracht. Ook zijn er mensen op verzoek van nabestaanden toegevoegd of veranderd, en is er een persoon van de lijst gehaald omdat diegene de oorlog had overleefd. Alle veranderingen die werden doorgevoerd zijn ook nog gecontroleerd aan de hand van het *Herinneringsboek Joods Utrecht* van Hermann Meub, dat online raadpleegbaar is. Ook zijn er controles uitgevoerd via de website Joodsmonument.nl.

Uiteindelijk bevatte de lijst die op 23 juni 2015 naar het graveerbedrijf in Israël is gegaan 1239 namen. Voordat het daadwerkelijke graven begon, hebben enkele leden van de werkgroep alle opgemaakte proeven van het graveerbedrijf nog zorgvuldig nagelopen voordat er toestemming werd gegeven om met het daadwerkelijke graveerwerk te beginnen.

Onjuiste vermeldingen

fouten, slordigheden en oneffenheden'

Kort na de onthulling van het monument in oktober 2015 was het met name freelance journalist en amateurhistoricus Jim Terlingen die liet weten dat hij verschillende 'fouten, slordigheden en oneffenheden' in de persoonsgegevens op het monument had ontdekt. Een jaar later waren dat er 26. Aangezien hij naar zijn idee te weinig gehoor vond bij de stichting die het monument had opgericht, deed hij op zijn blog op Nieuws030 een oproep aan burgemeester Jan van Zanen om 'in te grijpen in deze slepende kwestie'. Als gevolg daarvan heeft er in december 2016 een gesprek plaats gehad tussen Terlingen en de burgemeester, waar ook twee leden van de Stichting Joods Monument Utrecht bij aanwezig waren. Een tweede gesprek tussen Terlingen en de burgemeester vond plaats in mei 2016, waarbij werd besloten dat er onderzoek zou worden gedaan naar de persoonsgegevens op het Utrechtse monument. Historicus René de Kam, werkzaam bij Erfgoed van de gemeente Utrecht, werd gevraagd dat te coördineren. Ook werd tijdens dat gesprek besloten om op het monument de tekst 'Over Joodse slachtoffers in Utrecht worden soms nieuwe feiten bekend' op te nemen met een verwijzing naar de website joodsmonumentutrecht.nl. Later werd besloten die tekst op eenzelfde wijze te laten graveren in Jeruzalemsteen, zodat het een geheel met de rest van het monument zou vormen.

Het onderzoek: vergelijking van databestanden

Verschillen door keuzes

Tijdens het vergelijkend onderzoek van de persoonsgegevens op het Joods Monument Utrecht en de databases van Holocaust Namenmonument Nederland, de Oorlogsgravenstichting en Joodsmonument.nl zijn ongeveer 280 verschillen gevonden. Het merendeel daarvan bleek terug te voeren op keuzes van wat wel en wat niet vermeld zou worden op het monument. Zo wordt er in de database van het Holocaust Namenmonument Nederland onderscheid gemaakt of iemand in de omgeving van een concentratiekamp (dus bijvoorbeeld omg. Auschwitz) is vermoord of in het kamp zelf. Op de Utrechtse lijst – en op Joodsmonument.nl – wordt de vermelding beperkt tot alleen het desbetreffende kamp. Dat geldt ook voor toevoeging van de afkorting 'kdo.', zoals bij kdo. Auschwitz, waarmee een bepaald onderdeel van een kamp werd aangeduid. Deze toevoeging ontbreekt in de meeste gevallen – bij Jacob Nord is wel 'Extern Kommando Brobek' vermeld – op het Utrechtse monument, zodat ook daar alleen de naam van het desbetreffende kamp wordt vermeld. Een vergelijkbaar verschil is dat in het bestand van Holocaust Namenmonument Nederland wordt vermeld als het niet helemaal zeker is of iemand in een bepaald kamp is overleden. In de database van het Holocaust Namenmonument Nederland staat dan bijvoorbeeld 'Sobibor, officieel niet bekend'. Op de Utrechtse lijst is ook in dit geval gekozen alleen de naam van het kamp te vermelden, Sobibor dus in dit geval.

Andere verschillen tussen de bestanden zijn terug te voeren op het gebruik van een bepaalde spelling, zoals het schrijven van een *y* in plaats van een *i*, of *k* in plaats van *c*. Dat geldt ook voor het gebruik van umlaut, zeker als het gaat om Duitse namen. Wat betreft de Duitse namen is er nog een ander belangrijk verschil met de database van Holocaust Namenmonument Nederland. Op de Utrechtse lijst – en die van Joodsmonument.nl – is de tweede of derde voornaam *Sara* of *Israël* niet opgenomen, zoals bij Erna Baruch–Katzenstein die in het bestand van Holocaust Namenmonument Nederland Erna Sara Baruch–Katzenstein werd genoemd. Duitse Joden kregen namelijk ter onderscheiding door de nazi's veelal als tweede of derde voornaam *Sara*, in het geval van een vrouw, of *Israël*, in het geval van een man, toegewezen. Al in de oorspronkelijke lijst van 2007 waren deze toevoegingen verwijderd.

Een andere belangrijke keuze die maakt dat er verschil is tussen het Utrechtse monument en het bestand van de Holocaust Namenmonument Nederland is dat ook de namen van Utrechtse Joden zijn vermeld die tijdens de oorlog in of om Utrecht zijn overleden. Dit verschil komt voort uit het feit dat de Utrechtse lijst in oorsprong gebaseerd is op de lijst van het *Digitaal Monument* van Ies Lipschits. Op de lijst van Holocaust Namenmonument Nederland staan alleen de oorlogsslachtoffers die door de stelselmatige vervolging door de nazi's veelal in de kampen overleden.

Overige verschillen

Niet alle verschillen tussen de databestanden zijn terug te voeren op keuzes. Zo kwam in een aantal gevallen de geboortedatum, overlijdensdatum en/of sterflocatie van een persoon niet met elkaar overeen. Ook kwam het voor dat een voornaam of achternaam verschillend geschreven was. Soms was dit terug te voeren op de hierboven genoemde spellingskeuze, zoals bij Simon Jacob in plaats van Simon Jakob, maar zeker niet altijd. In enkele gevallen lijkt het te gaan om kleine verschrijvingen, zoals bij Wolfgang Klestadt in plaats van Wolfgang, of bij Benediz Nussbaum in plaats van Benedix Nussbaum. Niet geheel duidelijk is tot hoe ver die verschrijvingen teruggaan. In veel gevallen staan ze al in de oorspronkelijke lijst die het Joods Historisch Museum in 2007 opstuurde. Overigens is er ook een verschil met een naam terug te voeren op een verzoek van een nabestaande aan de Stichting Joods Monument Utrecht, namelijk bij Leni Reichmann–Klafter waar Leni op verzoek van een van de nabestaanden is veranderd in Loni.

Meer opvallend is dat er soms verschillen zijn in achternamen, zoals Fanny Schweitzer–Fleischmann, die op het Utrechtse monument vermeld staat als Fanny Schweitzer–Schweitzer. Op de lijst van 2007 stond zij inderdaad met deze dubbele achternaam vermeld, maar uit een gedenkboek over Joodse burgers in Bamberg bleek in 2011 dat haar meisjesnaam Fleischmann was. De verandering is op 28 maart van dat jaar gemeld op Joodsmonument.nl.

In enkele andere gevallen was nog de naam van een eerdere echtgenoot opgenomen, ondanks dat iemand gescheiden en soms zelfs hertrouwd was, zoals in het geval van de violiste Alma Maria van Leeuwen Boomkamp–Rosé, die op de Utrechtse lijst staat als Alma Maria Spanjaard–Rosé, naar haar eerste man met wie ze overigens in 1941 nog getrouwd was. Een ander voorbeeld is Sophie Löwenstein–Goldberg, die als Sophie Silberberg–Goldberg op het Utrechtse monument staat. In dit geval is het overigens niet zo eenvoudig te achterhalen waar de naamsverwisseling uit is voortgekomen, wel stond ze al zo vermeld op de lijst van 2007. Eenmaal werd er bij een ongehuwd iemand een echtgenoot vermeld. De verwarring is mogelijk ontstaan omdat zij in de Havikstraat bij een gezin inwoonde met die desbetreffende naam. Het ging in dit geval om Margarethe Goldstein die inwoonde bij het gezin Weisz en op het monument is vermeld als Margarethe Weisz–Goldstein.

Naast de namen van mensen die in of om Utrecht tijdens de oorlogsjaren soms een natuurlijke dood waren gestorven en zodoende wel op de lijst van het Joods Historisch Museum stonden (en dus ook op de Utrechtse lijst), maar niet op die van het Holocaust Namenmonument Nederland, hebben er ook nog drie mensen die op de Utrechtse lijst stonden de oorlog overleefd. Om die reden zijn zij niet (meer) terug te vinden in de database van het Holocaust Namenmonument Nederland. Het betreft: Ingeborg Johanna Spanjer–Leiser, Esther Groenteman–Cohen en Berthold Halpern. Jim Terlingen had in zijn blogs er al op gewezen dat deze personen de oorlog hadden overleefd. Alle drie de namen staan overigens wel op de oorspronkelijke lijst uit 2007 met daarbij vermeld dat zowel sterfdatum als plaats van overlijden onbekend was.

Wat is het ijkpunt?

Tijdens het onderzoek naar de persoonsgegevens op het Utrechtse monument is duidelijk geworden dat er geen eenduidige lijst bestaat met de juiste gegevens van Joodse oorlogsslachtoffers. De nazi's hebben geen nauwkeurige administratie bijgehouden van de vreselijke praktijken in de (vernietigings)kampen. Daardoor zijn veel gegevens over het lot van de vele slachtoffers in de decennia na de oorlog op allerlei manieren bij elkaar gesprokkeld. Die zoektocht naar de juiste informatie is ook ruim 70 jaar na de bevrijding nog steeds niet voorbij. Dit ondanks het vele onderzoekswerk dat met name in de afgelopen twee jaar door het Joods Historisch Museum en Herinneringscentrum Kamp Westerbork is uitgevoerd. Een geheel correcte lijst met de namen en andere gegevens van alle (Nederlandse) Joodse slachtoffers zal waarschijnlijk dan ook nooit bestaan.

Om toch iets te kunnen zeggen over de gevonden verschillen tussen het Joods Monument Utrecht en de andere databestanden is Joodsmonument.nl als ijkpunt gebruikt, omdat de daarop vermelde gegevens het meest actueel zijn. Daar waar toch twijfel bleef bestaan over de schrijfwijze van enkele namen, is er in oktober 2017 aanvullend onderzoek gedaan bij Het Utrechts Archief. Het ging in die gevallen vaak om kleine verschillen, zoals Helena of Helene Schulay, of Helle of Hella Klara Kessler. Bij controle in de Burgerlijke Stand van Utrecht bleek in vrijwel alle gevallen de vermelding op het Utrechtse monument correct te zijn.

Uit het onderzoek zijn uiteindelijk 69 verschillen gevonden, waarvan het nodig lijkt ze te vermelden op joodsmonumentutrecht.nl. Het gaat daarbij om de volgende persoonsgegevens:

Vermelding Joods Monument Utrecht	Gecorrigeerd november 2017
1. Hugo Alexander 17-11-1889, Plaats/datum onbekend	Hugo Alexander 17-11-1889, Auschwitz 09-1944
2. Helmuth Alexander 3-01-1923, Bayern 04-05-1945	Helmuth Alexander 03-01-1923, Dachau 04-05-1945
3. Aaltje van Blijdestijn-Jacobs 4-06-1872, Plaats/datum onbekend	Aaltje van Blijdestijn-Jacobs 04-06-1872, Auschwitz 31-08-1942
4. Werner Rudolf Breslauer 4-07-1902, Midden-Europa 28-02-1945	Werner Rudolf Breslauer 04-07-1903, Midden-Europa 28-02-1945
5. Alice Droller 28-07-1907, Auschwitz 30-09-1942	Alice Droller 27-07-1907, Auschwitz 30-09-1942
6. Emma Droller-Simon 16-07-1884, Auschwitz 7-07-1944	Emma Droller-Simons 16-07-1884, Auschwitz 07-07-1944
7. Amalie Ebstein 5-09-1876, Westerbork 21-05-1943	Amalie Blumenthal-Ebstein 05-09-1876, Westerbork 21-05-1943
8. Euphenie Epstein-Blandofsky 1-12-1869, Auschwitz 22-05-1944	Euphemie Epstein-Blandofsky 01-12-1869, Auschwitz 22-05-1944
9. Rachel Feingold-Weisberg 4-10-1861, Sobibor 9-04-1943	Rachel Feingold-Weissberg 04-10-1861, Sobibor 09-04-1943
10. Beile Fischendler 19-09-1908, Sobibor 9-04-1943	Beile Fichendler 19-09-1908, Sobibor 09-04-1943
11. Klaarte Groenberg-Joosten 11-03-1880, Auschwitz 12-02-1943	Klaartje Groenberg-Joosten 11-03-1880, Auschwitz 12-02-1943
12. Esther Groenteman-Cohen	Heeft oorlog overleefd
13. Jetje van der Hakkert-van der Goen 19-02-1877, Auschwitz 12-02-1943	Jetje Hakkert-van der Goen 19-02-1877, Auschwitz 12-02-1943
14. Berthold Halpern	Heeft oorlog overleefd
15. Eliazer Izaäk Horneman 4-08-1911, Plaats onbekend 31-03-1944	Eliazer Izaäk Horneman 04-08-1911, Polen 31-03-1944
16. Simon Jacob 22-08-1877, Sobibor 5-03-1943	Simon Jakob 22-08-1877, Sobibor 05-03-1943
17. Louisa de Jongh 16-10-1856, Plaats onbekend 1942	Louisa Goudsmit-de Jongh 16-10-1856, Utrecht 31-07-1942
18. Hannchen Kahn-Katzuer 30-12-1871, Auschwitz 31-08-1942	Hannchen Kahn-Katzauer 30-12-1871, Auschwitz 31-08-1942
19. Henrietta Klein-Engers 10-04-1883, Auschwitz 15-10-1942	Henrietta Cohen-Engers 10-04-1883, Auschwitz 15-10-1942
20. Wolfgang Klestadt 7-08-1932, Sobibor 23-04-1943	Wolfgang Klestadt 07-08-1932, Sobibor 23-04-1943

Vermelding Joods Monument Utrecht	Gecorrigeerd november 2017
21. Elia Julie Koperberg 29-12-1897, Sobibor 14-05-1942	Ella Julie Koperberg 29-12-1897, Sobibor 14-05-1943
22. Leon Landerer 27-05-1893, Plaats/datum onbekend	Leon Landerer 27-05-1893, Auschwitz, datum onbekend
23. Leo Leefsma 19-02-90, Sobibor 21-05-1943	Leo Leefsma 19-02-1890, Sobibor 21-05-1943
24. Jacob de Leeuw 29-08-1885, Auschwitz 25-09-1942	Jacob de Leeuwe 29-08-1885, Auschwitz 25-09-1942
25. Ilse Löwe-Cohen 5-10-1903, Plaats/datum onbekend	Ilse Löwe-Cohen 05-10-1903, Auschwitz 17-09-1943
26. Albert Luss 8-07-1914, Plaats/datum onbekend	Albert Luss 08-07-1914, Auschwitz 05-09-1942
27. Fritz Marx 19-08-1902, Plaats/datum onbekend	Fritz Marx 19-08-1902, Polen 15-03-1945
28. Jenny Michelson-Krzywyos 16-11-1883, Auschwitz 14-10-1944	Jenny Michelson-Krzywynos 16-11-1883, Auschwitz 14-10-1944
29. Alexander Isaak Mossel 7-10-1854, Plaats onbekend 1942	Alexander Isaak Mossel 07-10-1854, Utrecht 13-02-1942
30. Siegmund Noach 24-12-1881, Auschwitz 31-08-1942	Siegmund Noach 24-12-1881, Auschwitz 31-08-1942
31. Benediz Nussbaum 22-03-1876, Auschwitz 31-01-1944	Benedix Nussbaum 22-03-1876, Auschwitz 31-01-1944
32. Schoontje Pfeffer-Spaanbroek 2-03-1882, Sobibor 21-05-1943	Schoontje Pfeffer-Spaanbroek 26-03-1882, Sobibor 21-05-1943
33. Karl Woifgang Philipp 10-07-1904, Midden-Europa 28-02-1945	Karl Wolfgang Philipp 10-07-1904, Midden-Europa 28-02-1945
34. Alex Polak 28-05-1931, Sobibor 11-06-1943	Alex Emanuel Polak 28-05-1931, Sobibor 11-06-1943
35. Amalia Reich 9-10-1898, Plaats/datum onbekend	Amalia Reich 09-10-1898, Auschwitz 24-09-1942
36. Henriette Reich-Löw 2-09-1873, Plaats/datum onbekend	Henriette Reich-Löw 02-09-1873, Auschwitz 24-09-1942
37. Salomon Roselaar 31-08-1890, Plaats/datum onbekend	Salomon Roselaar 31-08-1890, Auschwitz 24-08-1942
38. Louiza Roselaar-Bloemendal 10-03-1893, Plaats/datum onbekend	Louiza Roselaar-Bloemendal 10-03-1893, Auschwitz 24-08-1942
39. Rudolf Hans Samson 23-03-1920, Plaats onbekend 25-06-1944	Rudolf Hans Samson 23-03-1920, Polen mei 1945
40. Eduard Sanders 27-07-1886, Warschau 24-08-1942	Eduard Sanders 27-07-1886, Auschwitz 01-09-1942
41. Wolfgang Max Schachnow 23-02-1922, Mauthausen 28-04-1945	Wolfgang Max Schachno 23-02-1922, Mauthausen 28-04-1945

Vermelding Joods Monument Utrecht	Gecorrigeerd november 2017
42. Wolf Mozes Schreeuwer 5-09-1913, Bergen-Belsen 15-04-1945	Wolf Mozes Schreeuwer 05-09-1913, Bergen-Belsen 31-05-1945
43. Mijntje Schuitevoerder-Baggers 23-05-1885, Plaats/datum onbekend	Mijntje Schuitevoerder-Baggers 23-05-1885, Sobibor 23-07-1943
44. Heinz Alex Schulklopper 1-10-1922, Plaats onbekend 31-03-1944	Heinz Alex Schulklopper 01-10-1922, Polen 31-03-1944
45. Fanny Schweitzer-Schweitzer 10-12-1855, Sobibor 21-05-1943	Fanny Schweitzer-Fleischmann 10-12-1855, Sobibor 21-05-1943
46. Sophie Silberberg-Goldberg 28-12-1871, Plaats/datum onbekend	Sophie Löwenstein-Goldberg 28-12-1871, Auschwitz 31-08-1942
47. Flora Snatager 11-04-1912, Plaats/datum onbekend	Flora Sophie Snatager 11-04-1912, Auschwitz 27-08-1943
48. Alma Maria Spanjaard-Rosé 3-11-1906, Auschwitz 1-07-1944	Alma Maria van Leeuwen Boomkamp-Rosé 03-11-1906, Auschwitz 01-07-1944
49. Albert Spanjer 26-12-1903, Sobibor 01-03-1945	Albert Spanjer 26-12-1903, Utrecht 01-03-1945
50. Ingeborg Johanna Spanjer-Leiser	Heeft oorlog overleefd
51. Susanna Trom-de Vries 15-07-1886, Auschwitz 5-02-1943	Susanna From-de Vries 15-07-1886, Auschwitz 05-02-1943
52. Leo Steinweg 11-06-1906, Plaats onbekend 29-04-1945	Leo Steinweg 11-06-1906, Flossenbürg 29-04-1945
53. Sophia Trompetter-Latto 12-07-1882, Auschwitz 7-12-1942	Sophia Trompetter-Patto 12-07-1882, Auschwitz 07-12-1942
54. Elisabeth Margaretha Turksma 15-11-1940, Auschwitz 23-08-1943	Elisabeth Margaretha Turksma 15-11-1940, Auschwitz 23-08-1942
55. Henrie Vleeschhouwer 1-01-1865, Plaats onbekend 1942	Henrie Vleeschhouwer 01-01-1865, Den Haag 28-05-1942
56. Philip Vorst 22-07-1922, Auschwitz 14-02-1943	Philip Vorst 24-07-1922, Auschwitz 14-02-1943
57. Georg Wallbach 9-04-1870, Plaats/datum onbekend	Georg Wallbach 09-04-1870, Utrecht 29-01-1942
58. August Watermann 25-04-1890, Plaats/datum onbekend	August Watermann 25-04-1890, Auschwitz oktober 1944
59. Therese van Weenen-Mandels 28-07-1897, Sobibor 21-05-1943	Therese van Weenen-Mendels 28-07-1897, Sobibor 21-05-1943
60. Margarethe Weisz-Goldstein 8-02-1902, Auschwitz 30-09-1942	Margarethe Goldstein 08-02-1902, Auschwitz 30-09-1942
61. Alfred Abraham Weil 22-05-1936, Plaats/datum onbekend	Alfred Abraham Weil 22-05-1936, Auschwitz 04-10-1944
62. Arno Baruch 17-03-1928, Midden-Europa 28-02-1945	Arno Günther Baruch 17-03-1928, Midden-Europa 28-02-1945

Vermelding Joods Monument Utrecht	Gecorrigeerd november 2017
63. Josef Cahn 25-08-1925, Buchenwald 23-01-1945	Josef Cahn 25-08-1925, Duitsland 02-05-1945
64. Slata Charlotte Goldwasser 24-06-1931, Sobibor 13-05-1943	Slata Charlotte Goldwasser 24-06-1931, Sobibor 13-03-1945
65. Levy Hofstede 22-10-1928, Sobibor 9-07-1943	Levie Hofstede 22-10-1928, Sobibor 09-07-1943
66. Günther Kraschewski 21-05-1926, Auschwitz 6-08-1942	Günther Kraschewski 31-05-1926, Auschwitz 06-08-1942
67. Peter Mühlrad 29-09-1926, Sobibor 4-06-1943	Peter Heinz Mühlrad 29-09-1926, Sobibor 04-06-1943
68. Abraham Albert Hijmans 1-12-1869, Utrecht 28-09-1943	Abraham Albert Hijmans van den Bergh 01-12-1869, Utrecht 28-09-1943
69. -	Samuel Levie Monas 11-05-1888, Sobibor 02-04-1943

Conclusie

Tijdens het vergelijkend onderzoek van de persoonsgegevens op het Joods Monument Utrecht en de databases van Holocaust Namenmonument Nederland, de Oorlogsgravenstichting en Joodsmonument.nl zijn ongeveer 280 verschillen gevonden. Verreweg het grootste deel daarvan komt voort uit de keuzes die er zijn gemaakt over wat wel en wat niet op te nemen op het Utrechtse monument. Zo wordt er geen onderscheid gemaakt tussen een bepaald onderdeel van een kamp, of waar in de buurt van het kamp iemand is overleden. Ook zijn er op het Utrechtse monument namen vermeld van Joden die weliswaar tijdens de oorlogsjaren zijn overleden, maar niet in de (vernietigings)kampen of op de weg daar naartoe. Het betreft in al deze gevallen dus geen onjuistheden en deze hoeven ook als zodanig niet te worden benoemd.

Ingewikkelder ligt het als het gaat om keuze van de spellingswijze van namen en dergelijke. Uiteraard kan het ook hier gaan om een specifieke keuze, is het Levy of Levie? Wat namen betreft, is het vaak toch het beste om, voor zover mogelijk, terug te gaan naar de spelling die in de Burgerlijke Stand wordt gehanteerd. Ook bij Joodsmonument.nl wordt zoveel mogelijk naar deze primaire gegevens teruggegaan.

Daarnaast zijn er verschillen tussen het Utrechtse monument en de andere bestanden geconstateerd waarvan de oorsprong niet duidelijk is. Soms gaat het om kleine verschillen in de schrijfwijze van een naam, die mogelijk zijn terug te voeren op een verschrijving ergens in het proces van de datavergaring. Daarnaast zijn er grotere verschillen, zoals in het geval van verkeerde achternamen, of namen die nog verwijzen naar een vroegere echtgenoot.

In vrijwel alle gevallen stonden de genoemde verschillen al op de lijst van 2007 die afkomstig was van het Joods Historisch Museum. Dat betekent dus dat de verschillen zijn ontstaan tussen 2007 en 2017, het moment waarop alle data met elkaar is vergeleken. Het is niet gemakkelijk te achterhalen welke gegevens vóór 23 juni 2015 beschikbaar waren, de dag waarop de lijst voor het Utrechtse monument werd afgerond. Duidelijk is wel dat de leden van de werkgroep getracht hebben zo zorgvuldig mogelijk de persoonsgegevens van de Joodse oorlogsslachtoffers te vermelden, door onder meer nog enkele tientallen correcties door te voeren en de opgemaakte proeven van de te graven namen zorgvuldig te controleren. Duidelijk is geworden dat vanuit het Joods Historisch Museum en Herinneringscentrum Kamp Westerbork juist in 2015 een grote operatie gestart is om veel gegevens te actualiseren en als Nationale Database Vervolgingslachtoffers aaneen te schakelen. Toch zal zeker bepaalde informatie ook al vóór juni 2015 vindbaar zijn geweest.

Nieuwe feiten

Tijdens het onderzoek zijn uiteindelijk 69 verschillen gevonden waarvan het nodig is ze te vermelden op joodsmonumentutrecht.nl. Die informatie zal wanneer nodig weer worden aangepast. Ook zal er op de website een verwijzing worden opgenomen naar Joodsmonument.nl, omdat daar de gegevens over Joodse oorlogsslachtoffers in Nederland voortdurend worden aangepast en daardoor altijd het meest actueel zijn.

Colofon

uitgave

Februari 2018

in opdracht van

Gemeente Utrecht

internet

www.joodsmonumentutrecht.nl

informatie

Drs.W.G.Rietkerk
030-2316933

